

فصل نهم

بازرگانی داخلی

الف- سال ۱۳۸۳

در سال ۱۳۸۳ براساس آمار مقدماتی، حدود ۱۹۹/۹ هزار میلیارد ریال کالای کشاورزی و ۴۷۲/۸ هزار میلیارد ریال کالای صنعتی از محل تولیدات داخلی و ۳۱۹/۵ هزار میلیارد ریال کالای وارداتی، به بازار داخلی عرضه شد که در نتیجه آن ۱۵۵/۲ هزار میلیارد ریال ارزش افزوده به قیمت‌های جاری در بخش بازرگانی داخلی ایجاد شد که با سهمی معادل ۱۱/۲ درصد از تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه و با احتساب نفت، نسبت به سال قبل ۰/۴ واحد درصد کاهش یافت. در این سال رشد ارزش افزوده بخش مذکور نسبت به سال قبل از آن بر پایه قیمت‌های ثابت سال ۱۳۷۶، معادل ۶/۶ درصد بود. همچنین در سال مورد بررسی، رشد ارزش افزوده تولید شده در فعالیتهای خرده فروشی و عمده‌فروشی به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۷۶، به ترتیب معادل ۹/۲ و ۵/۲ درصد و سهم فعالیتهای خرده‌فروشی و عمده‌فروشی از کل ارزش افزوده بخش بازرگانی داخلی نیز به ترتیب معادل ۳۴/۱ و ۶۵/۹ درصد بود.

سیاستها و مقررات

در سال ۱۳۸۳ اساسنامه شرکت مادر تخصصی بازرگانی دولتی ایران در اجرای مصوبه هیات وزیران^(۱) تصویب گردید. شرکت مذکور از ادغام شرکت سهامی بازرگانی دولتی ایران و سازمان گسترش خدمات بازرگانی تشکیل گردید. از وظایف عمده این شرکت، ساماندهی نظارت و انجام فعالیت‌های بازرگانی لازم در راستای اجرای سیاست‌های تنظیم بازار و حمایت از تولید داخلی که توسط دولت اعمال می‌گردد و همچنین ارائه خدمات بازرگانی از قبیل واردات، خرید، تدارک تجهیزات نگهداری، ذخیره سازی (انبار، سیلو و غیره)، آماده‌سازی، توزیع، فروش و صادرات کالاهای اساسی، حساس و ضروری و سایر کالاها با استفاده از ابزار متداول مانند بازارهای نقدی و آتی، حق اختیار خرید و فروش و همچنین ساخت و توسعه سیلوه‌ها و انبارهای ذخیره می‌باشد. همچنین نظارت بر تولید و توزیع کمی و کیفی آرد در سطح کشور، در زمره وظایف این شرکت است.

همچنین در این سال به منظور بهبود کیفیت نان تولید شده، هدفمند سازی یارانه گندم، آرد و نان، ترویج فرهنگ مصرف صحیح و کاهش تصدیی دولت در بازار گندم، طرح ساماندهی بازار گندم، آرد و نان توسط هیات وزیران به تصویب رسید^(۲). به موجب طرح مذکور برای ترغیب کشاورزان به تولید گندم‌های مرغوبتر، با پیشنهاد وزارت بازرگانی و تصویب شورای اقتصاد، برای قیمت تضمینی گندم دامنه قیمتی مشخص شده است. همچنین وزارت بازرگانی موظف به ایجاد تمهیدات لازم به منظور بهبود کیفیت آرد و جلب مشارکت و تشویق بخش غیردولتی برای ایجاد واحدهای صنعتی تولید خمیر استاندارد و فریز شده و احداث سالنهای صنعتی و نیمه صنعتی تولید نان شده است. وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی نیز موظف به تقویت نظارت بهداشتی در کلیه مراحل تولید آرد و نان و نظارت بر مصرف خمیر مایه و جلوگیری از مصرف جوش شیرین در نانوائیها می‌باشد.

۱- مصوبه شماره ۱۵۸۶/ت/۲۴۲۶۶ هـ مورخ ۱۳۸۱/۱/۲۱

۲- تصویب نامه شماره ۱۱۸۶۳/ت/۲۰۸۲۶ هـ مورخ ۱۳۸۳/۴/۱۳

کمیسیون تنظیم بازار که از سال ۱۳۸۱ با هدف برنامه‌ریزی، پشتیبانی و ایجاد هماهنگی‌های لازم در تامین و توزیع کالاهای اساسی آغاز به کار نموده، در این سال در مورد کالاهای مختلف بحث و تصمیم‌گیری به عمل آورد. اهم این تصمیمات عبارتند از: رفع ممنوعیت واردات ذرت، نظارت بر تنظیم بازار گوشت مرغ، ارایه پیشنهاد برای تعدیل نرخ تعرفه واردات کالاهای اساسی، حساس و ضروری در مواقع اضطراری.

سرمایه‌گذاری دولت

در سال ۱۳۸۳ اعتبارات تملک داراییهای سرمایه‌ای برآورد شده برای امور بازرگانی ۳۶۶/۲ میلیارد ریال بود. در این سال اعتبارات پرداختی با ۲/۳ درصد افزایش به ۲۸۹/۰ میلیارد ریال رسید. درصد تحقق اعتبارات تملک داراییهای سرمایه‌ای پرداخت شده ۷۸/۹ درصد بود که نسبت به رقم مشابه در سال گذشته (۷۷/۱ درصد) عملکرد بهتری را نشان می‌دهد. در این سال اعتبارات پرداختی بابت برنامه تنظیم بازار کالاهای اساسی و مواد غذایی با سهمی معادل ۴۸/۳ درصد، بالاترین مبلغ اعتبارات تملک داراییهای سرمایه‌ای در فصل بازرگانی را به خود اختصاص داد. همچنین در سال مذکور به برنامه نظارت بر امور بازرگانی مبلغ ۱۳۷/۳ میلیارد ریال (معادل ۴۷/۵ درصد از اعتبار تخصیصی به فصل مذکور) اختصاص یافت. در برنامه تنظیم بازار کالاهای اساسی و مواد غذایی، بیشترین اعتبار تخصیصی مربوط به طرحهای بهسازی و تکمیل کشتارگاههای با قابلیت بهره‌برداری بلندمدت ۲۲/۵ میلیارد ریال و طرحهای تجهیز، باسازی، نگهداری و تکمیل تاسیسات ذخیره‌ای گندم موجود کشور ۱۹/۵ میلیارد ریال بود. درصد تحقق اعتبارات پرداختی به این طرحها نسبت به ارقام مصوب به ترتیب ۴۲/۶ و ۴۳/۵ درصد بود.

اعتبارات تملک داراییهای سرمایه‌ای دولت در فصل بازرگانی

درصد تحقق		عملکرد		ارقام مصوب		
۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۳	▲۱۳۸۲	
۷۸/۹	۷۷/۱	۲۸۹/۰	۲۸۲/۵	۳۶۶/۲	۳۶۶/۲	بازرگانی
۴۰/۶	۷۸/۱	۱۳۹/۵	۲۶۸/۴	۳۴۳/۶	۳۴۳/۶	برنامه تنظیم بازار کالاهای اساسی و مواد غذایی
۰	۰	۱۳۷/۳	۰/۰	۰/۰	۰/۰	برنامه نظارت بر امور بازرگانی
۵۴/۰	۶۲/۴	۱۲/۲	۱۴/۱	۲۲/۶	۲۲/۶	برنامه تأمین تجهیزات و ماشین‌آلات و تعمیرات اساسی
۷۹/۲	۷۴/۴	۷۹۱۰۶/۷	۶۰۹۸۶/۶	۹۹۸۴۱/۳	۸۱۹۱۹/۷	کل اعتبارات تملک داراییهای سرمایه‌ای کشور

ماخذ: قوانین بودجه و خزانه‌داریکل وزارت امور اقتصادی و دارایی

تسهیلات بانکی

در سال مورد بررسی مانده تسهیلات اعطایی بانکها و موسسات اعتباری به بخش بازرگانی داخلی ۴۸/۶ درصد نسبت به سال قبل افزایش یافت و بالغ بر ۵۹/۶ هزار میلیارد ریال گردید. مانده تسهیلات اعطایی به بخشهای غیردولتی و دولتی بازرگانی داخلی به ترتیب با ۵۰/۵ و ۴۴/۷ درصد رشد نسبت به سال قبل به ۴۰/۷ و ۱۸/۹ هزار میلیارد ریال رسید. بررسی عملکرد بانکها و موسسات اعتباری نشان می‌دهد که همانند سال قبل بیشترین سهم از مانده تسهیلات اعطایی (۶۸/۳ درصد) متعلق به بخش غیردولتی بوده است. در سال مذکور سهم بانکهای تجاری دولتی از کل مانده تسهیلات اعطایی به بخش بازرگانی داخلی ۸۹/۶ درصد، بانکها و موسسات اعتباری غیردولتی ۱۰/۲ درصد و مابقی (۰/۲ درصد) سهم بانکهای تخصصی بود. در این بین سهم بانکها و موسسات اعتباری غیردولتی از رشد زیادی برخوردار بوده و سهم آن از مانده تسهیلات اعطایی به بخش بازرگانی داخلی از ۲/۸ درصد در سال ۱۳۸۲، به ۱۰/۲ درصد افزایش یافت.

در سال مورد بررسی مانده مطالبات سررسید گذشته و معوق بانکها و موسسات اعتباری از بخش غیردولتی بازرگانی داخلی، ۷۸/۹ درصد نسبت به پایان سال قبل افزایش یافت و به ۲۹۸۲/۹ میلیارد ریال رسید. سهم بانکهای تجاری دولتی در خالص مانده مطالبات مذکور، ۹۲/۰ درصد بود که ۳۷/۸ درصد (۱۰۳۸/۰ میلیارد ریال) آن به بانک صادرات تعلق داشت. از بین بانکهای تخصصی نیز، بانک توسعه صادرات ۳۲/۶ میلیارد ریال مطالبات سررسید گذشته و معوق از بخش غیردولتی بازرگانی

داخلی را دارا بود. مانده خالص مطالبات سررسید گذشته و معوق بانکها و موسسات اعتباری غیردولتی از بخش بازرگانی داخلی معادل ۲۰۵/۷ میلیارد ریال بود که نسبت به رقم مشابه در سال قبل افزایش شدیدی (۴۱۹/۴ درصد) نشان می‌دهد. از میان این موسسات، بانک پارسیان به تنهایی ۵۲/۹ درصد (۱۰۸/۹ میلیارد ریال) از مطالبات مذکور را به خود اختصاص داد.

مانده تسهیلات اعطایی بانکها و موسسات اعتباری به بخش بازرگانی داخلی

(میلیارد ریال)

سهم (درصد)	سال		درصد تغییر	سهم (درصد)		
	۱۳۸۳	۱۳۸۲		۱۳۸۳	۱۳۸۲	
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۴۸/۶	۵۹۵۷۳/۹	۴۰۰۸۹/۹	۱۰۰/۰	بخشهای دولتی و غیردولتی
۶۸/۳	۶۷/۴	۵۰/۵	۴۰۶۷۳/۰	۲۷۰۲۸/۸	۶۸/۳	بخش غیردولتی
۵۷/۹	۶۴/۵	۳۳/۵	۳۴۵۱۵/۰	۲۵۸۵۷/۶	۵۷/۹	بانکهای تجاری دولتی
۰/۲	۰/۱	۶۸/۶	۱۰۰/۰	۵۹/۳	۰/۲	بانکهای تخصصی
۱۰/۲	۲/۸	۴۴۴/۸	۶۰۵۸/۰	۱۱۱۱/۹	۱۰/۲	بانکها و موسسات اعتباری غیردولتی
۳۱/۷	۳۲/۶	۴۴/۷	۱۸۹۰۰/۹	۱۳۰۶۱/۱	۳۱/۷	بخش دولتی
۳۱/۷	۳۲/۶	۴۴/۷	۱۸۹۰۰/۹	۱۳۰۶۱/۱	۳۱/۷	بانکهای تجاری دولتی
۰/۰	۰/۰	۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	بانکهای تخصصی
۰/۰	۰/۰	۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	بانکها و موسسات اعتباری غیردولتی

عملیات بازرگانی

تعداد معاملات قطعی^(۱)، شرطی^(۲) و ذمه‌ای^(۳) ثبت شده در دفترخانه‌های اسناد رسمی کشور در سال ۱۳۸۳، برابر ۲/۴ میلیون فقره بود که نسبت به سال قبل تغییر محسوسی نداشت. تعداد معاملات قطعی ثبت شده ۲/۱ میلیون فقره بود که ۳/۸ درصد نسبت به سال قبل افزایش نشان می‌دهد. در مقابل از تعداد معاملات شرطی و ذمه‌ای ثبت شده به ترتیب ۱۱/۰ و ۱/۵ درصد کاسته گردید. از مجموع معاملات مذکور، ۳۵ درصد در استان تهران صورت گرفت. تعداد معاملات ثبت شده در استان تهران نسبت به سال قبل ۳/۰ درصد کاهش یافت. در سال مورد بررسی، تعداد پرونده‌های اجرایی تشکیل شده در کل کشور (در ارتباط با عدم انجام تعهدات مربوط به کلیه معاملات ثبت شده) ۶۴/۴ هزار فقره بود که در مقایسه با سال ۱۳۸۲، ۲۲/۳ درصد افزایش نشان می‌دهد. تعداد پرونده‌های اجرایی تشکیل شده در استان تهران نسبت به سال قبل، ۱۱/۳ درصد افزایش یافت.

در سال ۱۳۸۳ حدود ۳۲۸/۲ میلیارد ریال سفته و برات به نرخ نیم در شهر تهران به فروش رسید که در مقایسه با سال قبل ۴۲/۶ درصد افزایش نشان می‌دهد که بیانگر تاکید بیشتر عاملان اقتصادی بر دریافت تضمین به صورت سفته و برات در معامله است. در این سال میزان سفته و برات و اخواست شده به مبلغ اسمی، ۵۸/۸ درصد نسبت به سال قبل افزایش یافت و به ۱۱۷۹/۶ میلیارد ریال رسید که در مقایسه با رشد متوسط سالانه ارزش سفته و برات و اخواست شده طی پنج سال گذشته (۲۸/۴ درصد) وضعیت نامطلوبتری را نشان می‌دهد.

در سال مذکور تعداد ۶۸/۳ میلیون برگ سند به ارزش ۱۸۰۹/۸ هزار میلیارد ریال در اتاق پایاپای اسناد بانکی تهران مبادله شد که نسبت به سال قبل از لحاظ تعداد ۱۰/۴ درصد کاهش و از نظر ارزش ۲۸/۴ درصد افزایش یافت. رشد ارزش اسناد برگشتی نسبت به سال قبل ۱۱/۶ درصد بود. نسبت مبلغ اسناد برگشتی به کل اسناد مبادله شده در این سال ۳/۷ درصد بود که کمترین سهم طی ۳۰ سال اخیر می‌باشد (این سهم طی این دوره بین ۴/۲ و ۱۰/۱ درصد نوسان داشته و در سال قبل معادل ۴/۳ درصد بوده است).

۱- اگر در عقد بیع هیچ گونه شرطی برای قبض مبیع ذکر نشده و یا برای تادیه بهای مورد معاملات و تسلیم مبیع موعود و شروطی معین نشده باشد، معامله قطعی است.
 ۲- اگر در عقد بیع برای قبض مبیع و یا تادیه بهای آن شروطی معین و یا برای فروشنده یا خریدار یا هر دو و یا شخص ثالث اختیار خاصی از قبیل اختیار فسخ در مدت معین تعیین شده باشد، معامله شرطی است.
 ۳- معامله‌ای است که به موجب آن شخص تعهد می‌کند وجه یا مال معینی را در موعود مقرر به دیگری پرداخت و یا تسلیم نماید.

وضعیت شرکتهای تعاونی

درصد تغییر	۱۳۸۳	▲ ۱۳۸۲	
-۹/۸	۳۱۳	۳۴۷	تعداد
-۷/۹	۱۳۹	۱۵۱	تامین نیاز تولیدکنندگان
-۱۷/۴	۱۴۲	۱۷۲	تامین نیاز مصرف کنندگان
۳۳/۳	۳۲	۲۴	تامین نیاز صنوف خدماتی
۴۴/۶	۴۰۵۲۷	۲۸۰۲۳	سرمایه (میلیون ریال)
۱۷۳/۴	۲۳۶۶۴	۸۶۵۶	تامین نیاز تولیدکنندگان
-۱۴/۹	۱۵۵۸۴	۱۸۳۰۹	تامین نیاز مصرف کنندگان
۲۰/۹	۱۲۷۹	۱۰۵۸	تامین نیاز صنوف خدماتی
-۱۱/۶	۱۸۹۴	۲۱۴۲	اشتغال (نفر)
-۱۷/۳	۱۰۶۱	۱۲۸۳	تامین نیاز تولیدکنندگان
-۱۱/۹	۶۳۱	۷۱۶	تامین نیاز مصرف کنندگان
۴۱/۳	۲۰۲	۱۴۳	تامین نیاز صنوف خدماتی

ماخذ: معاونت طرح و برنامه وزارت تعاون

در سال ۱۳۸۳ تعداد ۳۱۳ شرکت تعاونی تامین نیاز تولید کنندگان، مصرف کنندگان و صنوف خدماتی که در زمینه تامین و توزیع کالا و خدمات فعالیت دارند در کشور به ثبت رسید که ۹/۸ درصد نسبت به سال قبل کاهش نشان می دهد. مجموع سرمایه اولیه شرکتهای مذکور ۴۰۵۲۷ میلیون ریال بود که عمدتاً به دلیل رشد قابل ملاحظه سرمایه تعاونی های تامین نیاز تولیدکنندگان، ۴۴/۶ درصد نسبت به سال قبل افزایش یافت. میزان اشتغال ایجاد شده توسط این شرکتها، ۱۸۹۴ نفر بود که نسبت به رقم مشابه سال قبل ۱۱/۶ درصد کاهش نشان می دهد. در سال مورد بررسی میزان سرمایه شرکتهای تعاونی بازرگانی به ازای هر نفر از شاغلین، ۲۱/۴ میلیون ریال بود که

نسبت به رقم مشابه در سال قبل (۱۳/۱ میلیون ریال)، ۶۳/۴ درصد افزایش یافت. این نسبت در مورد شرکتهای تامین نیاز تولیدکنندگان، مصرف کنندگان و صنوف خدماتی به ترتیب ۲۲/۳، ۲۴/۷ و ۶/۳ میلیون ریال به ازای هر شغل بود که در مقایسه با ارقام سال قبل بیانگر این است که تعاونی های تامین نیاز تولید کنندگان با سرمایه سرانه بیشتری تاسیس گردیده است.

تعداد اعضای تعاونیهای ثبت شده در سال مورد بررسی با ۳۱/۵ درصد کاهش نسبت به سال ۱۳۸۲، به ۵۳/۱ هزار نفر رسید. بیشترین تعداد اعضا مربوط به شرکتهای تامین نیاز مصرف کنندگان با ۴۷/۳ هزار نفر عضو بود که نسبت به رقم مشابه سال قبل ۳۲/۷ درصد کاهش یافت. سرانه سرمایه هر عضو از شرکتهای تعاونی تامین نیاز تولیدکنندگان، ۴/۶ میلیون ریال، تامین نیاز مصرف کنندگان ۰/۳ میلیون ریال و تامین نیاز صنوف خدماتی ۲/۱ میلیون ریال بود که نسبت به سال قبل به ترتیب ۲۵۴ درصد افزایش، بدون تغییر و ۳۴ درصد کاهش نشان می دهد.

آمار تعداد واحدهای صنفی دارای پروانه کسب (۱)

(هزار واحد)

سهام (درصد)	سال		درصد تغییر	سهام (درصد)		کل واحد
	۱۳۸۳	۱۳۸۲		۱۳۸۳	۱۳۸۲	
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۳۱/۹	۱۴۶۹/۳	۱۱۱۴/۲	۱۰۰/۰	کل واحد
۱۷/۳	۱۷/۸	۲۸/۳	۲۵۴/۴	۱۹۸/۳	۱۰۰/۰	صنوف تولیدی
۴۷/۵	۴۹/۸	۲۶/۰	۶۹۸/۴	۵۵۴/۴	۱۰۰/۰	صنوف توزیعی
۱۴/۹	۱۱/۸	۶۵/۹	۲۱۸/۰	۱۳۱/۴	۱۰۰/۰	صنوف خدماتی
۲۰/۳	۲۰/۶	۲۹/۷	۲۹۸/۵	۲۳۰/۱	۱۰۰/۰	صنوف خدمات فنی

۱- آمار مذکور شامل شهرهای دارای سازمانهای صنفی است.

ماخذ: وزارت بازرگانی

برطبق ماده ۴ قانون نظام صنفی اصناف با توجه به نوع فعالیت آنها به چهارگروه تولیدی، خدمات فنی، توزیعی و خدماتی تقسیم می شوند. در سال ۱۳۸۳ تعداد واحدهای صنفی دارای پروانه کسب در سراسر کشور ۱۴۶۹/۳ هزار واحد بود که ۳۱/۹ درصد نسبت به سال قبل افزایش نشان می دهد. از این تعداد واحد صنفی، حدود ۴۷/۵ درصد صنوف توزیعی، ۲۰/۳ درصد صنوف خدمات فنی، ۱۷/۳ درصد صنوف تولیدی و مابقی (۱۴/۹ درصد) صنوف خدماتی بود. همچنین در میان چهارگروه صنفی یادشده تعداد واحدهای صنوف خدماتی دارای پروانه کسب با ۶۵/۹ درصد افزایش، بیشترین نرخ رشد نسبت به سال گذشته را دارا بود.

نظام سهمیه بندی کالاها

براساس گزارش وزارت بازرگانی در سال ۱۳۸۳ همانند چند سال اخیر، کالاهای اساسی شامل روغن نباتی، قند و شکر، برنج و پنیر از طریق کالا برگ و با نرخهای یارانه ای، تعادلی و ترکیبی توزیع گردید. در این سال سرانه توزیع روغن نباتی و برنج

به ترتیب ۵/۸۵ کیلوگرم و ۶ کیلوگرم بوده و سرانه توزیع قند و شکر در مناطق شهری ۷/۲ کیلوگرم، در مناطق روستایی ۱۳/۲ کیلوگرم و در مناطق عشایری ۳۱/۲ کیلوگرم بود. همچنین سرانه پنیر یارانه‌ای اعلام شده در مناطق شهری ۰/۵ کیلوگرم بود. بدین ترتیب میزان سرانه توزیع کالاها به استثنای روغن نباتی که با ۷/۱ درصد کاهش مواجه بود، نسبت به سال قبل تغییری نداشت.

بر طبق بند «ص» تبصره ۵ قانون بودجه سال ۱۳۸۳ کل کشور، به هر نفر از مددجویان تحت پوشش کمیته امداد و سازمان بهزیستی کشور علاوه بر سهمیه کالابریگ سراسری، ۴/۵ کیلوگرم روغن نباتی، ۴ کیلوگرم قند و شکر، ۱۰ کیلوگرم برنج و ۱ کیلوگرم پنیر با نرخهای یارانه‌ای توزیع شد. همچنین در سال مذکور به ازای هر نفر ۱/۸ کیلوگرم روغن نباتی، ۲/۴ کیلوگرم قند و شکر و ۳ کیلوگرم برنج به اقشار آسیب پذیر کشور اختصاص یافت^(۱).

ب- دوره برنامه سوم

در برنامه پنجساله سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، به منظور اصلاح ساختارهای بخش بازرگانی داخلی و بهبود وضعیت تامین و توزیع کالاهای اساسی، راهکارهای زیر تعیین شد:

مطابق بند (الف) ماده ۴۶ (اصلاح شده) قانون برنامه سوم، به منظور منطقی کردن مصرف کالاهای یارانه‌ای، جلوگیری از قاچاق، توسعه سرمایه‌گذاری و حمایت از تولید داخلی کالاهای یارانه‌ای، دولت مکلف به ارائه طرح هدفمند کردن یارانه کالاهای اساسی گردید. در این راستا اقداماتی از قبیل تهیه و تصویب طرح ساماندهی بازار گندم، آرد و نان و همچنین توزیع کالا برگی کالاهای اساسی در چند نوبت ویژه مناطق محروم و اقشار آسیب‌پذیر، اختصاص کالابریگهای ویژه به خانوارهای تحت پوشش کمیته امداد و سازمان بهزیستی، پرداخت یارانه نقدی برخی کالاها به مراکز آموزشی، افزایش سهمیه شیر خانوار و اجرای طرح توزیع شیر یارانه‌ای مدارس انجام شد.

مطابق ماده ۴۷ قانون برنامه سوم (اصلاح شده)، دولت موظف گردید قیمت تضمینی خرید کالاهای اساسی را به نحوی تعیین نماید که ضمن تشویق برای افزایش تولید، از میزان واردات این کالاها کاسته شود. هدف از این ماده حمایت از تولید کالاهای کشاورزی از طریق افزایش قیمت تضمینی و پیشی گرفتن قیمت داخلی نسبت به قیمت اقلام خارجی می‌باشد. مفاد ماده ۸۷ قانون برنامه سوم نیز بر رجحان خرید کالاهای اساسی از داخل کشور با هدف حمایت از تولید کالاهای اساسی که امکان تولید آنها در داخلی وجود دارد تاکید می‌نماید.

ماده ۱۱۰ قانون برنامه سوم، سازماندهی اصناف تولیدی و برخورداری آنها از تسهیلات اعتباری و حمایت‌های لازم جهت انتقال به شهرکهای صنعتی، قانونمند نمودن نحوه اداره واحدهای صنفی فاقد پروانه کسب و صدور پروانه کسب موقت را مورد تاکید قرار داده است. در این راستا، قانون جدید نظام صنفی به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و مرکز اصناف ایران نیز تاسیس گردید. همچنین در برنامه سوم مقرر شد، طرح جامع مکان‌یابی سردخانه‌ها، سیلوها، انبارها و گمرکات با توجه امکانات تولید، واردات و صادرات و مصرف هر استان، تهیه و اعلام گردد.

همچنین مقرر گردید در جهت گسترش همگانی استفاده از رمزینہ (خط - نماد) در تولیدات کشور، تمهیدات لازم فراهم شود. تدوین و انتشار دو استاندارد جدید در زمینه رمزینہ‌های رایج، افزایش بازرسی و نظارت در کاربرد رمزینہ در کالاهای عرضه شده و برگزاری سمینارهای توجیهی، دوره‌های آموزشی و همچنین افزایش تعداد مشترکین مرکز شماره‌گذاری کالاها و خدمات از جمله اقدامات انجام شده در راستای گسترش همگانی کاربرد رمزینہ در کالاهای تولیدی کشور، در طول برنامه سوم توسعه است. بر طبق اهداف برنامه سوم الصاق برچسب قیمت‌ها و درج مشخصات کالا از ابتدای برنامه الزامی شد.

۱- لازم به ذکر است که تکالیف وزارت بازرگانی در مورد توزیع کالابریگ کالاهای اساسی جهت اقشار آسیب‌پذیر از کل ۱۵ میلیون نفر جمعیت هدف، برای ۱۱/۵ میلیون نفر انجام و برای ۲/۵ میلیون نفر جمعیت مناطق آسیب‌دیده از خشکسالی در سال ۱۳۸۴ انجام خواهد شد.

همچنین وزارت بازرگانی در طول برنامه سوم و در جهت حمایت از مصرف کنندگان، به واحدهای تولیدی و خدماتی که در چارچوب ضوابط اعلام شده، گامهای عملی در رعایت حقوق مصرف کنندگان برداشته‌اند، گواهینامه و تندیس حمایت از حقوق مصرف کنندگان را اعطا نمود.

تعیین قیمت‌های تضمینی سلف محصولات کشاورزی در طول سالهای برنامه، به منظور برداشته شدن بخشی از بار ذخیره‌سازی کالا از دوش دولت و در راستای کاهش تصدیهای غیرضروری دولت و پرداخت مبالغی به عنوان هزینه ذخیره‌سازی به کشاورزانی که محصولات خویش را در خارج از فصل برداشت به دولت عرضه می‌نمایند، تدوین شد. همچنین به منظور کاهش رفت و آمد غیرضروری مردم، توسعه فروشگاههای چند منظوره توسط بخش غیردولتی، مورد تشویق قرار گرفت و هم اکنون با تصویب لایحه قانون نظام صنفی در مجلس، تهیه و تدوین آیین نامه چگونگی نحوه فعالیت و راهکارهای تشویق و گسترش این گونه فروشگاهها که در ماده ۸۶ قانون مذکور تصریح شده، در دستور کار مرکز اصناف قرار دارد.

تامین و توزیع کالاهای اساسی

در راستای اجرای ماده ۸۷ قانون برنامه سوم مبنی بر رجحان خرید کالاهای اساسی از داخل و افزایش قیمت خرید تضمینی گندم به سطحی بیشتر از قیمت خرید از بازارهای جهانی و تشویق کشاورزان به تولید این محصول، خرید داخلی این محصول از ۴۰۴۰ هزار تن در سال ۱۳۷۸ به ۱۱۱۸۵ هزار تن در سال ۱۳۸۳ (سال خود کفایی در تولید گندم) افزایش یافت و واردات آن متوقف گردید. همچنین ظرفیت سیلوه‌ها و انبارهای نگهداری گندم با ۲۴/۴ درصد افزایش از ۴/۱ میلیون تن در سال ۱۳۷۸ به ۵/۱ میلیون تن در سال ۱۳۸۳ بالغ گردید.

براساس ماده ۳۲ قانون برنامه سوم توسعه که درخصوص عدم الزام رعایت قانون انحصار قند و شکر (مصوب سال ۱۳۵۱) و تهیه استانداردهای مرتبط با قیمت گذاری و فروش، توزیع، صادرات و واردات کالا می‌باشد، وزارت بازرگانی با کاهش تصدی‌گری واحدهای تحت پوشش خود، نسبت به واگذاری امور واردات مصارف صنفی و صنعتی، به بخش خصوصی اقدام نمود. طی دوره مذکور، شکر خریداری شده (خرید داخلی و واردات) توسط بخش دولتی روندی نزولی داشت و با ۶۳/۲ درصد کاهش از ۱۸۰۰ هزار تن در سال ۱۳۷۸ به ۶۶۳ هزار تن در سال پایانی برنامه سوم رسید. میزان توزیع دولتی کالای مذکور نیز با ۵۶/۳ درصد کاهش به ۷۵۰ هزار تن محدود گردید.

در راستای اجرای بند «ج» ماده ۱۹۷ قانون برنامه سوم توسعه و بمنظور رفع سوء تغذیه و ایجاد امنیت غذایی مناطق محروم کشور، در سال ۱۳۸۲ در مورد کلیه کالاهای اساسی، کالابریگ مستقلی برای اقشار آسیب پذیر کشور در سقف ده میلیون نفر در نظر گرفته شد. در سال ۱۳۸۳ کالا بریگ مذکور تا سقف ۱۵ میلیون نفر (استانهای اردبیل، ایلام، بوشهر، سیستان و بلوچستان، کردستان، کرمانشاه، کهگیلویه و بویراحمد و لرستان) گسترش یافت. همچنین طرح سهمیه شیر مدارس در سال ۱۳۸۰ در سطح شش استان محروم کشور آغاز و در سال ۱۳۸۳ در مدارس سراسر کشور و برای ۸ میلیون نفر دانش آموز اجرا شد.